

**BOLA TARBIYASIDA OTA-ONALAR VA MAKTAB HAMKORLIGINING
PSIXOLOGIK MASALALARI**

Turg'unova Hayotxon Xolmatovna
Marg'ilon shahar 32-maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ota-onalar va maktabning bola tarbiyasidagi o'rni, hamkorlikning ahamiyati, ijobiy ta'siri va amaliy tavsiyalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: ota-ona, maktab, tarbiya, hamkorlik, o'quvchi, ruhiy rivojlanish, muloqot, qo'llab-quvvatlash, psixologiya, o'qituvchi

KIRISH

Oila — bolaning birinchi va eng muhim tarbiyaviy muhitidir. U yerda bola birinchi marta mehr-muhabbat, xavfsizlik va qoidalar bilan tanishadi. Ota-onaning har bir so'zi, xatti-harakati va e'tibori bolaning ruhiy va ijtimoiy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi.

Bola tarbiyasida oila bir nechta asosiy funksiyani bajaradi: birinchi navbatda u himoya va xavfsizlik vazifasini bajaradi. Bola o'zini oilada ishonchli his qilishi kerak, chunki bu uning ruhiy barqarorligini shakllantiradi.

Ikkinchidan, oila axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni o'rgatadi. Ota-ona hurmat, odob, do'stlik, mas'uliyat kabi qadriyatlarni namoyish qiladi, bu esa bolada xulq-atvor me'yorlarini shakllantiradi.

Uchinchidan, oila motivatsiya va qo'llab-quvvatlash manbai hisoblanadi. Bolaga muvaffaqiyatlari uchun e'tibor, kichik yutuqlari uchun rag'bat berish uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Shu bilan birga, muvaffaqiyatsizlik yoki qiyinchilikka duch kelganda ota-onaning qo'llab-quvvatlashi bolaning ruhiy chidamliligini kuchaytiradi.

Bola tarbiyasida oila va ota-onaning roli muloqot orqali amalga oshiriladi. Bola bilan erkin va samimiy suhbatlar olib borish uning fikrlarini erkin ifoda etishiga yordam beradi. Shu orqali ota-ona bolaning ichki dunyosini, qiziqish va muammolarini tushunadi.

Oila tarbiyasida intizom va qoidalar ham muhimdir. Bolaga me'yor va qoidalar doimiy va adolatli tarzda tushuntirilishi lozim. Bu uning hayotiy intizom va mas'uliyat ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Shuningdek, ota-ona namuna bo'lishi kerak. Bola eng ko'p ota-onani kuzatadi va ular orqali xatti-harakatlarni o'rganadi. Shu sababli ota-onaning o'z harakati, gap-so'zi va odob-axloqi bolaning shaxsiyati shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

Oila tarbiyasida ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish ham muhim. Bola oilada o'zini hurmat qilish, boshqalarni tinglash, nizolarni hal qilish kabi ko'nikmalarni o'rganadi, bu esa maktab va jamiyatdagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi.

Bola tarbiyasida oilaning emotsional qo'llab-quvvatlashi juda katta ahamiyatga ega. Mehr, e'tibor va samimiyat bolaning ruhiy barqarorligini ta'minlaydi, stressga chidamliligini oshiradi va ijobiy o'zini anglash hissini rivojlantiradi.

Oila shuningdek, bolani ijodiy va intellektual rivojlantirishga ham hissa qo'shadi. Kitob o'qish, hikoya qilish, musiqiy yoki san'at faoliyatlariga jalb qilish bolaning tasavvur va ijodiy qobiliyatlarini kengaytiradi. Bolaga mas'uliyatni o'rgatish ham oilaning vazifasidir. Uy ishlarida kichik topshiriqlar berish, oilaviy qarorlarda ishtirok etish bolaning mas'uliyat hissini oshiradi.

Ota-ona va bola o'rtasida ishonchli munosabatni shakllantirish muhim. Bola xatolarga qo'rqmasdan o'z fikrini ayta olishi, muammolarini ochiq muhokama qilishi kerak. Bu uning ruhiy sog'lomligini ta'minlaydi. Shuningdek, oila bolani jamiyatga moslashishga tayyorlaydi. Oilada o'rganilgan qadriyat va ko'nikmalar maktab va jamoatdagi muvaffaqiyatga asos bo'ladi.

Bola tarbiyasi uning shaxsiyati va kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun eng muhim jarayonlardan biridir. Bu jarayonda ota-ona va maktab o'rtasidagi samarali hamkorlik beqiyos ahamiyatga ega. Ota-onaning mehr va e'tibori, maktabning sifatli ta'lim va tarbiya tizimi birgalikda bolani ijobiy rivojlantiradi. Ota-onalar bolaga birinchi tarbiyaviy asosni beruvchi shaxslar hisoblanadi. Uyda berilgan tarbiya, odob-axloq, mehnatsevarlik, hurmat va mas'uliyat kabi qadriyatlar bolaning maktabdagi xulq-atvoriga bevosita ta'sir qiladi. Shu sababli ota-ona va maktabning muloqoti muntazam bo'lishi zarur.

Maktab esa bolaga ilmiy bilim, ijtimoiy ko'nikmalar, guruhda ishlash qobiliyati va tartibli xulqni shakllantiradigan muhitdir. O'qituvchilar bolani nafaqat darsga, balki hayotga tayyorlaydilar. Agar ota-onalar maktab bilan yaqin hamkorlik qilsa, bu jarayon yanada samarali bo'ladi. Ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasida doimiy axborot almashinuvi bo'lishi muhimdir. Bola qanday darslarda qiyinchiliklarga duch kelmoqda, u qanday ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirmoqda — bu haqida bir-birini xabardor qilish tarbiyaning samarali bo'lishini ta'minlaydi. Muloqotning samarali shakllaridan biri — ota-ona yig'ilishlari va individual suhbatlardir. Bu orqali bolaning muvaffaqiyatlari va qiyinchiliklari muhokama qilinadi. O'qituvchi maslahat beradi, ota-ona esa uydagi holatni tushuntiradi. Shu yo'l bilan bola rivojlanishi uchun yagona strategiya ishlab chiqiladi.

Bola tarbiyasida samarali hamkorlikning psixologik ahamiyati katta. Bolalar ota-ona va maktab bir ovozdan ularga qo'llab-quvvatlash ko'rsatishini sezganda o'zini ishonchli va xavfsiz his qiladi. Bu esa o'z navbatida ruhiy barqarorlik va o'qishga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

Hamkorlikning yana bir jihati — bolani ijodiy va ijtimoiy rivojlantirish. Maktabdagi guruh loyihalari, o‘yin va mashg‘ulotlar, shuningdek, uyda ota-onaning qo‘llab-quvvatlashi bolaning ijodiy qobiliyatini va jamiyatda ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Ota-onalar va o‘qituvchilar bolani motivatsiya bilan rag‘batlantirish orqali tarbiyani mustahkamlashi mumkin. Masalan, yaxshi ishlari e‘tirof etish, kichik muvaffaqiyatlarni maqtash va qo‘llab-quvvatlash bolada o‘zini qadrlash hissini oshiradi. Maktab va ota-onalar hamkorligi, shuningdek, bolani muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ular birgalikda bolaning xulqidagi salbiy odatlarni tuzatish, konfliktlarni hal qilish va ijtimoiy moslashuvini yaxshilashga yordam beradi.

Ota-onalar bilan muntazam maslahatlashish orqali psixologik monitoring ham olib boriladi. Bu bola ruhiy holatini, o‘zini tutish xususiyatlarini, stressga chidamliligini aniqlashga yordam beradi. Bola tarbiyasida hamkorlikning yana bir samarali yo‘li — uy vazifalarini nazorat qilish va qo‘llab-quvvatlash. Ota-ona maktabdagi darslarni tushunishi, ularni uyda mustahkamlashga yordam berishi bola o‘zlashtirishini yaxshilaydi. Bundan tashqari, ota-ona va maktab birgalikda ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni shakllantiradi. Bolada hurmat, mas‘uliyat, do‘stlik va hamdardlik kabi odatlar mustahkamlanadi. Shuningdek, bolani ijtimoiy faoliyatga jalb qilish hamkorlikning muhim jihatidir. Guruh loyihalari, maktab tadbirlari va sport musobaqalarida ota-ona va maktab birgalikda ishtirok qilishi bolaning ijtimoiy ko‘nikmalarini oshiradi. Hamkorlik shaffof va doimiy bo‘lishi kerak. Muammolar paydo bo‘lsa, darhol muhokama qilinadi, masalalar birgalikda hal etiladi. Bu bola uchun xavfsiz va barqaror tarbiyaviy muhit yaratadi.

Bola psixologiyasi mana shu bilimlarni qachon va qay tarzda qo‘llashni o‘rgatadi. Ota-ona farzandli bo‘lganlaridan so‘ng farzandlari oldida o‘z burchlarini to‘liq bajarilishi lozim. Onaning burchi 9 oy o‘z vujududa ko‘tarib uni dunyoga keltirish va solih va soliha qilib tarbiyalashdir. Otaning burchi esa yaxshi ism qo‘yish, tarbiya qilish, moddiy ta‘minlash, balog‘at yoshiga yetganidan so‘ng soliha qizga uylantirish yoki solih yigitga uzatish. Bundan tashqari oilamizdagi yoshi katta kopni korgan va bilgan bobo va buvijonlarimiz ham o‘z nasihatlarini bilan farzandlarimizga juda katta tarbiya beradilar.

Farzandlarimizni jamiyatga qo‘shish uchun ham avvalambor bog‘chaga beramiz. Bog‘chaga borgan bolaning nisbatan dunyoqarashi keng bo‘ladi. Chunki u yerda o‘z tengdoshlari bilan tanishadi. Mehribon bog‘cha opalarimizda dunyoni, olamni o‘rgatishadi. U kim? U nima? Savollariga javoblar, turli xil ranglar bilan rasmlar chizib ilk ta‘limlarini oladilar. Undan so‘ng hammamiz uchun hayotda juda muhim va unitilmas onglarni maktabda davvom ettiramiza. Eng mashaqqatli va hayotimiz poydevori bu maktabda "Boshlang‘ich" sinfida bo‘ladi. Bolalarni jamiyatga qo‘shishga o‘z teng qurlari bilan o‘zaro aloqalar o‘rnata olishida pedagogning o‘rni katta. Bola

topolonchi sho'x bolishi mumkin ammo zexni o'tkir aqilli ham bo'ladi. Bunday bolalarga ko'proq ma'sulyat berib sinfdagi o'rtoqlariga namuna qilib ko'rsatish kerak. Shunda bola o'qituvchisini maqtovidan xursand bo'lib, o'rtoqlari oldida uyalib qolmasligi uchun ularga namuna bolishga yana maqto'v eshitishga harakat qiladi. Yana bir bola aqilli zehni ammo uni chiqarib bera olmaydi. Pedagog bu bolani "Men" nini rivojlantirishi har darsda savol berib turgizishi lozim. Shunda bola bugun mendan o'qituvchim yana so'riydila dib o'zidagi bilimini chiqazib berishga xarakat qiladi va o'z ustida ishlay boshlaydi. Qaysidir bola mexrga a'loxida e'tiborga muhtoj bo'ladi.

Bolaga mehr berib o'ziga bo'lgan ishonchini shakllantirib boshqa tengdoshlariga qo'shishi kerak. Shuning uchun ham pedagog eng avval psixolog bo'lishi bolani tushina olishi kerak. Real hayotdan oladigan bo'lsak bola maktabga chiqqanida o'qituvchisini haf bir so'zi qonun hisoblanadi. Onasiga erkalik qilishi, aytgan gaplariga quloq solmasligi mumkin. Lekin o'qituvchisini har bir so'zi bola uchun muhim hisoblanadi va o'z vaqtida har bir vazifasini bajarishga harakat qiladi. Shuning uchun hozirgi kunda "Boshlang'ich ta'lim" o'qituvchilariga talab kuchli. "Boshlang'ich ta'lim" o'qituvchisi avvalambor o'zi odobli, ozoda kiyinadigan, bilimli bolalarga o'rnak bo'lishi kerak. Hech qaysi bola yaxshi yoki yomon bolib tug'ulmaydi. Bola tug'ilgandan so'ng tashqi muhit ta'sirida shakllana boshlagan. Pedagoglar bola tarbiyasida ularning ota-onalari bilan birga ishlaganlari yaxshi natija beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bola tarbiyasida ota-ona va maktab hamkorligi uning ruhiy, ijtimoiy va akademik rivojlanishida asosiy omil hisoblanadi. Samarali muloqot, qo'llab-quvvatlash, rag'batlantirish va birgalikdagi strategiya bolani sog'lom va muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllantirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ahmadov, I. Bola tarbiyasi va oilaviy muhit. Toshkent, 2018.
2. Usmonova, S. Maktab va ota-ona hamkorligi: psixologik yondashuvlar. Toshkent, 2020.
3. Karimov, R. O'quvchida ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarni rivojlantirish. Samarqand, 2019.
4. Rustamova, N. Ota-ona va maktab: samarali muloqot. Toshkent, 2021.
5. Jalolov, F. O'zlashtirish darajasi past bo'lgan o'quvchilar bilan ishlash metodikasi. Namangan, 2017.
6. Xudoyberdiyev, M. Psixologik mashg'ulotlar va bolalarni motivatsiyalash. Farg'ona, 2018.
7. Qodirova, D. Bola tarbiyasida psixologik yondashuvlar. Toshkent, 2022.
8. Tursunov, B. Media va bola ongiga ta'siri. Toshkent, 2020.
9. Sobirov, A. Ommaviy axborot vositalari va o'quvchilar psixologiyasi. Buxoro, 2019.

10. Yusupova, L. Muloqot ko‘nikmalarini shakllantirish va shaxslararo munosabatlar. Qarshi, 2021.
11. Rahmonova, S. Bola tarbiyasida ota-ona roli. Toshkent, 2017.
12. Mamadaliyev, O. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning zamonaviy psixologik usullari. Samarqand, 2020.
13. Davronova, Z. Psixologik mashg‘ulotlar va o‘quvchi rivoji. Andijon, 2018.
14. Qayumov, H. O‘quvchilar o‘rtasida zo‘ravonlik va uning oldini olish. Farg‘ona, 2019.
15. Normurodova, T. Inkluziv ta’lim va uning jamiyatdagi o‘rni. Toshkent, 2021.